

ДО ПИТАННЯ РОЗШИРЕННЯ ЧИ ЗВУЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Балацька Л.П., Морська Н.О., Олексів Г.Д.
Національний університет „Львівська політехніка”

Метою перекладу як одного з видів мовленнєвої діяльності є таке перетворення структури мовного тексту, за якого зберігається зміст, але змінюються засоби його вираження, а саме: одну мову замінюємо іншою. Ось чому для передачі засобами однієї мови того, що вже було виражено іншою, перекладаємо не граматичні форми чи мовні конструкції, а зміст, думки [1]. Для цього потрібно знати не тільки закономірності та особливості взаємодії граматичних і лексичних мовленнєвих засобів як мови оригіналу, так і мови перекладу, але й певні лінгвістичні реалії.

Одне і те ж слово, вираз чи речення мають однозначний зміст лише в певному контексті, що і потрібно враховувати при перекладі. Адже мовними засобами можна передати не лише думки чи ідеї, але й почуття, що, наприклад, так характерно для перекладу віршованих творів.

Передавання інформації іншою мовою передбачає спілкування з носіями цієї мови, а отже, і представниками іншої культури, що спричинює зміну лінгвістичної реальності. Перекладач повинен враховувати це й адаптувати текст до отримувача інформації. Оригінальний текст переважно розрахований на читача носія мови автора, його сучасника, представника його культури. Тому те, що є цілком зрозумілим одному читачеві і сприймається ним, може не повністю сприйматися тим, хто живе в іншому мовному середовищі чи в іншому часовому вимірі. Зважаючи на це, перекладач іноді змушений порушити правило незмінності інформації при перекладі. Він повинен виділити, а деколи і пояснити факти, не пояснені в оригіналі, що приводить до розширення інформаційної структури тексту [2]. Це може бути не тільки пояснення змісту реалій, незнайомих читачеві, але й тлумачення певних спеціальних термінів чи термінів, пов'язаних з історією лише цієї країни або ж характерних лише для культури певного народу.

Дуже часто таке розширення інформації оригіналу відбувається при перекладі пугівників чи текстів, що описують історичні та архітектурні пам'ятки. Порівнявши деякі речення оригіналу з аналогами перекладу, можна побачити порушення незмінності змісту тексту, найчастіше його розширення, хоч звуження також можливе.

Наприклад, речення *Bridgetown lies along a narrow-bay spanned by a bridge* перекладається *Бріджтаун, що означає „місто моста”, розкинулося вздовж вузької затоки, через яку проліг міст.*

Без уточнення походження назви „Bridgetown”, тобто без перекладу самої назви, це речення матиме слабше інформаційне навантаження.

Подібне розширення інформації слід застосувати і для перекладу такого речення: *From the days of Edward I until 1918 Windsor was also a Parliamentary Borough.* Для повного розуміння словосполучення *Parliamentary Borough* [4] перекладаємо як місто, що має право представництва в парламенті. Тоді запропонований переклад речення буде таким: *З часів Едуарда I аж до 1918 року Віндзор був містом, що має право представництва в парламенті.*

Інколи перекладач повинен пояснити термін, який не має аналогу в мові перекладу. Таким словом, яке часто трапляється в пугівниках і є характерним лише для української культури, є слово „писанка”. Воно не має прямого англійського аналогу і потребує

пояснення при перекладі. Наприклад: *Музей має багату колекцію творів мистецтва, і коли ми востаннє його відвідували, на останньому поверсі було виставлено фантастичну збірку писанок The Museum itself has a rich collection of artifacts, and when last we were there the top floor displayed a fantastic array of Pysanky ("batiked" Easter eggs).*

Часто пояснення потребує термін, який має абсолютний аналог у мові перекладу, але відомий лише вузькому колу спеціалістів. Таке пояснення має характер розшифрування поняття. Наприклад, в англійському довіднику читаємо: *Stonehenge, one of the largest cromlechs in the world, is situated near Salisbury.* Перекладаємо: *Стоунхендж, один із найбільших кромлехів у світі, розташований біля міста Солсбері.* Це речення буде до кінця зрозумілим лише фахівцеві з археології чи древньої архітектури. Пересічний читач, напевно, не розуміє значення терміну „кромлех”. Тому завданням перекладача є не тільки передати зміст речення, але й розширити його тлумаченням слова, а саме пояснити, що це споруда часів неоліту, складена з великих каменів у вигляді округлих чи квадратних огорож [5]. Таке розшифрування слова потрібне, власне, при перекладі українською мовою, оскільки згадані історичні пам'ятки не зустрічаються на території України. Отже, вищезгадане речення слід перекласти таким чином: *Стоунхендж, одна з найбільших у світі кам'яних споруд часів неоліту, знаходиться біля міста Солсбері.*

Часом розширення інформації має місце при перекладі текстів, пов'язаних з певними історичними подіями, що відомі носіям однієї мови і невідомі носіям іншої. Це особливо стосується тих історичних подій, які були вікопомними для певної країни чи регіону і не мали великого впливу на перебіг історії інших країн. Наприклад, при перекладі речення *Готель „Нью-Йорк” у Львові знаходився до 1939 р.в будинку, збудованому в 1878р.за проектом Емануїла Галля на вул. Карла Людвіка, 45 і перебудованому в стилі сецесії у 1909-1914 рр.* слід дати пояснення, чому акцентується дата 1939 р., бо лише тоді в реченні буде відчуватися те саме смислове навантаження. Тому пропонується такий переклад: *Until the reunification of the Ukrainian lands in 1939 the hotel “New-York” in Lviv was situated in 45? Karol Ludovik Street in the building erected in 1878 after the project of E.Gall and later rebuilt in the style of Secession in 1909-1914.*

Іноді пояснення при перекладі не подаємо, а просто словосполучення, характерне для мови оригіналу, замінюємо словосполученням із тим самим змістом, але характерним для мови перекладу. Потреба таких заміन пояснюється різницею соціально-економічних і культурно-історичних умов країн чи народів, що є носіями мови оригіналу та мови перекладу. Наприклад, при перекладі речення *The Revolution of 1789 had greatly influenced the architectural styles in France* словосполучення *The Revolution of 1789* доцільно замінити на словосполучення *велика буржуазна революція*, яке більш звичне для читача з пострадянських країн. Тоді переклад звучатиме так:

Велика буржуазна революція значно спричинилася до зміни архітектурних стилів у Франції.

Отже, якщо переклад адресовано читачеві з іншого соціально-культурного середовища, то перекладач не лише може, але й повинен порушувати правило незмінності інформації та розширити її уточненнями, поясненнями історичних подій чи умов, тлумаченнями слів чи спеціальних термінів або якимись іншими мовленнєвими засобами.

1. Catford. *A linguistic theory of translation.* – Oxford, 1965. 2. Nida E., Taber C. *The theory and practice of translation.* – Leiden, 1969. 3. A. Neubert. *Semiotic aspects of training interpreters and translators* // “Linguistische Arbeitsberichte”, 2. – Leipzig, 1970. 4. *Великобританія. Лінгвострановедческий словарь.* – М., 1978. 5. Atkinson R.J.C. *Stonehenge.* – London, 1991.